

ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARINI ÖNLEME

VELİ
BİLGİLENDİRME

ÇOCUK KİMDİR?

- **YASALARA GÖRE;**
Daha genç bir yaşta yetişkin sayılma dışında,
18 yaşın altındaki her insan çocuk sayılır.

ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI

Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre dünyada 1-14 yaş grubundaki 40 milyon çocuk ihmal ve istismara uğramakta, desteğe ihtiyaç duymaktadır.

ÇOCUK İHMALİ

Çocuğun; beslenme, barınma, korunma, gözetim, eğitim, sağlık gibi temel gereksinimlerinin karşılanmamasına **çocuk ihmali** denir.

İHMAL TÜRLERİ

- **Fiziksel İhmal**
- **Duygusal İhmal**
- **Eğitimsel İhmal**

VAKA 1

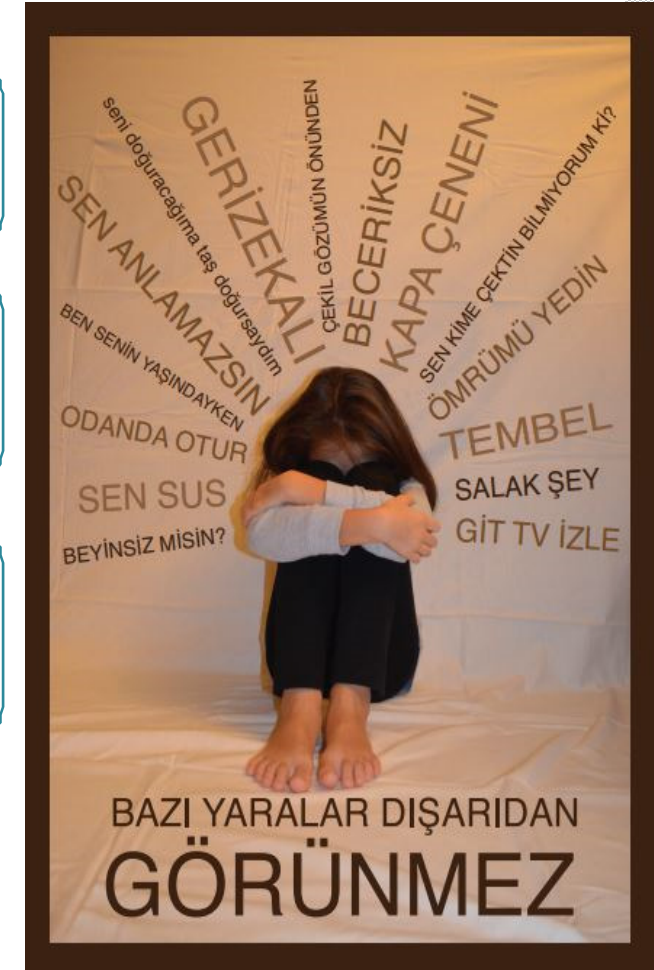
Fatma hanım 4.yaşındaki çocuğunu uyandırmak istemediği için evde tek başına bırakıp komşusuna kahve içmeye gitmiştir.

ÇOCUĞUN DUYGUSAL İHMALİ

İLGİSİZLİK

SEVGİ GÖSTERMEME

DUYARSIZ YAKLAŞIM

ÇOCUĞUN
EĞİTİMSEL
İHMALİ

**ÇOCUĞUN GELİŞİMSEL VE EĞİTİMSEL
İHTİYAÇLARININ TUTARLI OLARAK
KARŞILANMAMASIDIR.**

İSTİSMAR NEDİR?

ÇOCUK İSTİSMARI

0-18 yaş grubundaki çocuğun;

- ✓ Sağlığını,
- ✓ Fiziksel ve Psiko-sosyal gelişimini olumsuz etkileyen, bir yetişkin, toplum ya da devlet tarafından bilerek veya bilmeyerek gerçekleştirilen her türlü kötü muameledir.

World Health
Organization

**DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ TARAFINDAN
4 TİP KÖTÜ MUAMELE TANIMLANMAKTADIR**

- **FİZİKSEL İSTİSMAR**
- **CİNSEL İSTİSMAR**
- **DUYGUSAL İSTİSMAR**
- **İHMAL**

FİZİKSEL İSTİSMAR

- **Çocuğun kaza dışı sebeple bir yetişkin tarafından yaralanması ve örselenmesidir.**
- **En yaygın rastlanılan ve belirlenmesi en kolay olan istismar tipidir.**

DUYGUSAL İSTİSMAR

- Çocuğun duygusal ihtiyaçlarını karşılayan ebeveyn ve/veya bakım verenler tarafından çocuğa sürekli olarak, tekrarlayıcı ve uygunsuz bir biçimde karşılık verme ve tepki göstermedir.
- Çocuğun kişiliğini zedeleyici, duygusal gelişimini engelleyici eylemlerdir.

Cinsel İstismar

- **Bir yetişkinin bir çocuğa, cinsel doyum sağlamak amacıyla yaklaşması ve onu kullanmasıdır.**
- **Bir çocuğun başka bir çocuğa güç kullanarak kendi zevki için cinsel aktivitede bulunmasıdır.**

Cinsel İstismarda Mutlaka Vücut Teması Gereklidir Değildir!!!

- Teşhircilik
- İzlenmesi
- Vücudunu göstermesi için zorlama
- İstismarcının kendisine dokunulması için zorlaması
- Porno izletme
- Cinsel içerikli konuşmalar
- Çıplak kadın ya da erkek fotoğrafı gösterme

- Cinsel istismar konusunda hikaye uyduran çocuk sayısı çok azdır.**
- Eğer bir çocuk cinsel olarak istismar edildiğine ilişkin bilgi veriyorsa temel yaklaşım çocuğa inanmak olmalıdır.**

CİNSEL İSTİSMAR VAKALARINDA İSTATİSTİKLER NE SÖYLER?

TÜİK Verilerine Göre Türkiye’de Cinsel Suç Mağdurlarının Cinsiyete, Yaşa ve Son Üç Yıla Göre Değişimi

CİNSİYET	YAŞ	YIL		
		2014	2015	2016
ERKEK	11 YAŞ ALTI	748	760	1124
	12-14 YAŞ ARASI	332	371	563
	15-17 YAŞ ARASI	296	346	518
	YAŞ GRUBU BİLİNMEYEN	1	1	1
KADIN	11 YAŞ ALTI	1304	1470	2487
	12-14 YAŞ ARASI	2319	2533	3688
	15-17 YAŞ ARASI	6091	7198	8460
	YAŞ GRUBU BİLİNMEYEN	4	10	36

CİNSEL İSTİSMAR MAĞDURLARININ CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

**Cinsel istismar mağdurlarının
%87,56 sı kadın,
%12,44 ü erkektir.**

**Görüldüğü gibi;
kızların oranı
daha fazla olmakla birlikte
her iki cinsiyete yönelik de
cinsel istismar vakaları tespit
edilmektedir(TÜİK,2017).**

**CİNSEL İSTİSMAR
MAĞDURLARININ
YAŞA GÖRE
DAĞILIMI**

**%30'unun 2-5,
%40'inin 6-10,
%30'unun 11 – 17
yaş grubunda olduğu görülmektedir.**

**OLGULARIN %70'İNİ
KÜÇÜK YAŞ GRUBU
OLUŞTURMAKTADIR.**

(Can ve ark., 2010)

**CİNSEL
İSTİSMARCILARIN
YAKINLIK
DERECELERİ ve
BİLDİRİMİ**

Türkiye’de cinsel istismar vakaları incelendiğinde istismarcıların

% 12’si YABANCI ; % 88’i ÇOCUĞUN TANIDIĞI kişilerdir.

Cinsel istismar olaylarının

%25’i 1. ve 2. DERECE AKRABALARdan oluşan, ENSEST vakalarının olduğu olaylardır (Antalya,2015).

YAŞANILAN VAKALARIN

SADECE % 10 İLE 15’i

BİLDİRİLMEKTEDİR.

ÇOCUK İHMAL VE İSTİRMARINDA ROL OYNAYAN FAKTÖRLER

- Aile yapısı ve özellikleri
- Çocukların özellikleri
- Yaşanılan çevrenin özellikleri

AİLE YAPISI VE ÖZELLİKLERİ

- Kişilik yapısı
- Madde bağımlılığı
- Çocukluklarında kendilerine kötü davranış
- Genç deneyimsiz anne baba olma
- Çocuktan, gerçekçi olmayan beklenti
- Tek ebeveyn
- Boşanma
- Evlilik dışı ilişki
- Dürtü ve öfke kontrolü yetersizliği

ÇOCUKLARIN ÖZELLİKLERİ

- Aile içi şiddet
- Ailede fiziksel, ruhsal hastalık
- Düşük sosyo-ekonomik düzey
- Üvey ebeveyn varlığı

YAŞANILAN ÇEVRENİN ÖZELLİKLERİ

- Oturulan çevrenin uygun olmayışı
- Kötü konut koşulları
- Ailenin sosyal yalnızlığı/izolasyonu
- Çocuk işçiliği konusunda denetleme ve rehabilitasyonun yetersizliği
- Uygun beslenme, barınma ve bakım olanaklarının yetersizliği
- İşsizlik oranlarının yüksek, geçim sıkıntısının yaygın olması
- Çocuğun savunuculuğunu yapacak kurum ve yapıların yetersizliği
- Şiddetin kabul edilir olması, hoşgörüyle karşılanması, organize şiddetin varlığı

İnternet Ortamındaki Riskler

- **Kontrolsüz internet kullanımı**
- **İhmal ve istismara açık hale gelme**
- **Ailenin riskli ortamın farkında olmaması, gerekli tedbirlerin alınmaması**
- **İnternet kullanım süresi ve saatleri**
- **Güvenli internet kullanımı eksikliği**
- **Aile koruma paketi kullanılmaması**

**CİNSEL İSTİSMARA
UĞRAYAN
ÇOCUKTAKİ
DAVRANIŞSAL
REAKSİYONLAR**

0-3 YAŞ

- ✓ Yeme ve uyku bozuklukları
- ✓ Yabancılardan korkma
- ✓ Üzerini giyip çıkarırken sorun çıkarmaya başlama

CİNSEL İSTİSMARA UĞRAYAN ÇOCUKTAKİ DAVRANIŞSAL REAKSİYONLAR

3-6 YAŞ

- ✓ Bebek gibi konuşma
- ✓ Parmak emme vb . bebeklik dönemine geri dönüş
- ✓ İçe kapanma
- ✓ Sözel ifadede azalma
- ✓ Anneye daha fazla bağlı olma
- ✓ Aniden başlayan gece işemeleri
- ✓ Dışkı kaçıрма
- ✓ Yeme ve uyku bozuklukları
- ✓ Sık ve devamlı cinsel oyun
- ✓ Mastürbasyon yapma

**CİNSEL
İSTİSMARA
UĞRAYAN
ÇOCUKTAKİ
DAVRANIŞSAL
REAKSİYONLAR**

6-12 YAŞ

- ✓ Sosyal içe kapanma
- ✓ Tek başınlık
- ✓ Evden ve/veya okuldan kaçma
- ✓ Yeme ve uyku bozuklukları öğrenme bozukluğu
- ✓ Obsesif kompülsiyon
- ✓ Kendine zarar verme davranışı
- ✓ Kendinden küçüklere cinsel istismarda bulunma
- ✓ Durup dururken ağlama
- ✓ Hassaslaşma
- ✓ Karın ve baş ağrıları
- ✓ Huzursuzluk

CİNSEL İSTİSMARA UĞRAYAN ÇOCUKTAKİ DAVRANIŞSAL REAKSİYONLAR

13-18 YAŞ

- ✓ Fobiler
- ✓ Madde bağımlılığı
- ✓ Evden ve/veya okuldan kaçma
- ✓ Ciddi yeme bozuklukları (anoreksia nevroza)
- ✓ Aşırı sinirlilik
- ✓ Rastgele cinsel ilişkide bulunma
- ✓ Kronik cinsel enfeksiyonlar
- ✓ Sosyal içe kapanma
- ✓ Psikoz
- ✓ Özkıyım

Bu belirtilerden hiç biri çocuk istismarının kesin ve net göstergesi değildir.

Çocuklar farklı sebeplerle de böyle davranabilir, patolojik davranış değişiklikleri gösterebilir.

Ancak, bu belirtilerin fark edilmesi halinde istismar olasılığını da düşünmek gerekir.

CİNSEL İSTİSMAR İLE İLGİLİ DOĞRU BİLİNEREN YANLIŞLAR

YANLIŞLAR

Cinsel istismar yalnızca çocuğun hayal gücünün uydurmasıdır. Çocuklar hikayeler uydururlar

Sadece çekici, tatlı, güzel, açık giyinen çocuklar; onay bekleyen kendine güveni olmayan pasif; yaramaz çocuklar istismara maruz kalır.

Çocuklara uslu, akıllı, açığı göz olmalarını söyleyerek onları korumuş oluruz.

DOĞRULAR

Çocuklar istismar hakkında yalan söylemezler. Bu konuda hikaye uyduranlara çok az rastlanır.

Çocukların görünüşü ya da davranışı istismara sebep olmaz. Anlamını dahi bilmedikleri olaylarla ilgili çocuklar asla suçlanamazlar.

Çocukları bu konuda eğitmeliyiz. İstismarla karşılaştığında çocuk bağırarak yardım istemeli, oradan uzaklaşmalıdır.

CİNSEL İSTİSMAR İLE İLGİLİ DOĞRU BİLİNEREN YANLIŞLAR

YANLIŞLAR

Genellikle tehlikeli yerler, özellikle karanlık bastıktan sonra, parklar, umumi tuvaletler ve boş sokaklardır.

Çocuklar kötü görünümlü, yabancı kişilerden uzak durmalı çünkü onlar istismarcı kişilerdir.

DOĞRULAR

İstismarcının tercih ettiği yerler genellikle çocuğun tanıdığı, bildiği yerlerdir. Okul ve çevresi, evle okul arasındaki yol, bir arkadaş yada akrabanın evi, çocuğun kendi evidir. Çocuğun rahat ve gevşek olduğu zamanlarda, oyun zamanları, banyo zamanı yada yatma zamanı istismarcının tercih ettiği zamanlardır.

Olguların %80-95'inde istismarcı çocuğun tanıdığı, normal görünümlü biridir.

CİNSEL İSTİSMAR İLE İLGİLİ DOĞRU BİLİNEREN YANLIŞLAR

YANLIŞLAR

Çocukları korkutmamak için cinsel istismardan bahsetmemeliyiz.

Çocuk; yaşadıklarını, cinsel istismarı bile, yakın zamanda ya da büyüyünce unuttur. Fazla kurcalanmamalıdır.

Cinsel istismar vakaları her yerde yaşanmaz, bazı kültürlerde, ülkelerde yaşanır.

DOĞRULAR

Çocuklara belli tehlikelere dikkatli olma yönünde korkutmadan rehberlik etmeliyiz.

Çocuklar cinsel istismarı asla unutmazlar.

Cinsel istismara her kültürde, her ülkede ve her sosyo-ekonomik grupta rastlanmaktadır.

CİNSEL İSTİSMAR İLE İLGİLİ DOĞRU BİLİNEREN YANLIŞLAR

YANLIŞLAR

Kadınlar çocukları cinsel olarak istismar etmezler.

Çocuk rıza gösteriyorsa cinsel istismar yoktur.

Çocuk istismarı az rastlanan bir durumdur.

DOĞRULAR

Araştırmalar, çocuk cinsel istismarının yaklaşık %20-26 sının kadınlar tarafından yapıldığını göstermektedir.

Çocukta rıza aranmaz. Çocuk bu kavramı anlayabilecek bilişsel olgunluğa sahip değildir.

Çocuk istismarı az rastlanan bir durum değildir. Geçmişe yönelik araştırmalar gösteriyor ki 4 kız çocuktan biri ve 6 erkek çocuktan biri 18 yaşından önce bir çeşit cinsel istismara maruz kalmaktadır.

CİNSEL İSTİSMAR İLE İLGİLİ DOĞRU BİLİNEREN YANLIŞLAR

YANLIŞLAR

Çocuklar daima yetişkinler tarafından cinsel istismara uğrarlar.

Kız çocuklar da erkek çocuklar da toplumda uyumsuzluk yaratmayacak, toplumun belirlediği cinsiyet rollerine uygun biçimde yetiştirilmelidir.

DOĞRULAR

Rapor edilen cinsel istismarların % 23'ü 18 yaşın altındaki çocuklar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Kız –erkek bütün çocuklar tüm farklılıkları görüp kendi tercihini yapabilecek ,toplumun o cinsiyet için belirlediği renk, oyuncak, meslek vb. sınırlamalardan bağımsız bir şekilde yetiştirilmelidir.

**Ailelerin
Çocukları
İstismardan
Korumak İçin
Yapması
Gerekenler**

Kendini Korumayı Öğretin.

Hayır Demeyi Öğretin.

Güvenliklerini Sağlamayı Öğretin.

**İyi Dokunuş ile Kötü Dokunuş
Öğretin**

Bedenlerini Korumayı Öğretin.

**Çocuklarınızı Dudaklarından Öpmeyin.
İstemiyorlarsa yanaklarından da öpmeyin.**

**Cinsellik Konusunda Yaşına ve Gelişim
Düzeyine Uygun Bilgi Verin.**

Yardım İstemeyi Öğretin

Her Zaman Sır Saklanmayacağını öğretin.

ÇOCUKLAR
İSTİSMAR
EDİLDİKLERİNİ
NEDEN
SÖYLEMEZLER?

ÇOCUKLAR İSTİSMAR EDİLDİKLERİNİ NEDEN SÖYLEMEZLER?

Suçluluk hissedip cezalandırılacaklarını düşünebilirler.

Kimsenin onlara inanmayacağını düşünebilirler.

Maruz kaldığı davranışlardan rahatsızlık duysa da , istismarcı bir yakını olabilir ve çocuklar onun zarar göreceğinden korkabilirler.

Çocuğun bilişsel olgunluğu böyle bir şeyi tam anlayabilecek kadar gelişmediği için nasıl anlatacaklarını bilmeyebilirler.

Bazı çocuklar bunun yanlış olduğunu bilmeyebilirler.

ÇOCUKLAR İSTİSMAR EDİLDİKLERİNİ NEDEN SÖYLEMEZLER?

İyi çocukların cinsellikle ilgili konuşmalarını gerektiği öğretilmiş olabilir.

İstismarcı tarafından tehdit edilmiş, korkutulmuş olabilirler.

Bu konuda konuşmaktan utanç duyabilirler.

Çocuk, yaşadıklarını paylaşacak uygun zaman, zemin ve kişi olmadığını düşünebilirler.

Arkadaşları tarafından dışlanmaktan korkabilirler.

ÇOCUKLAR İSTİSMAR EDİLDİKLERİNİ NE ZAMAN SÖYLERLER?

Güvenebileceği ve kendisi ile ilgilenen bir yetişkinle karşılaştıysa

Konu ile ilgili bilgilendirilmiş, söylenmesi gerektiğini öğrenmiş ve kendisine yapılanın doğru olmadığını fark etmişse

Kardeşleri kendisinin ilk istismar edildiği yaşa gelmişse ve onları korumak isterse

İstismarın derecesi, sıklığı artmış ve istismarcının baskısından kurtulmak istiyorsa

Ergenliğe gelmiş hamilelikten korkuyorsa ve fiziksel bir yakınma sonrası doktora giderse

İSTİSMARA DAİR İPUÇLARI OLABİLECEK SÖYLEMLER

- “Abim dün gece uyumama izin vermedi”
- “Komşumuz “S.” abi çok komik iç çamaşırları giyiniyor”
- “Altını ıslattığı için bebeğim dayağı hak etti”
- “Annemin beni amcamla yalnız bırakmasından hiç hoşlanmıyorum”
- “Komşumuzun oğlu beni çok sıkıştırıyor”
- “ “E.” abi çok ilginç filmler gösteriyor”
- “Zaman zaman karnımı doyurmak ve ihtiyaçlarımı karşılamak için çalışmam gerekiyor”
- “Tanıdığım bir kız var, annesine rahatsız edildiğini söyledi fakat annesi ona inanmadı” .....vb.

Aşağıdakilere Benzer Sorulardan ve İfadelerden Kesinlikle KAÇININ!

- "Bunun olduğundan emin misin"
- "Doğru mu söylüyorsun"
- "Bu bir daha olursa bana haberver".
- "Neden karşı koymadın".
- "Şimdiye kadar neden anlatmadın"

İhmal ve İstismar Durumuyla Karşılaşırsam ‘Ne Yapmalıyım?’

- **Yapacağınız en iyi şey, onu dinleyerek inandığınızı göstermenizdir.**
- **Olanlardan dolayı sizin de çok üzgün olduğunuzu, her zaman yanında olacağınızı ve bu olayın onun suçu olmadığını belirtin**
- **Cinsel istismar oluşmuşsa mutlaka önce ilgili kurumlara başvurulmalı vücutta ve giysilerde hiçbir temizlik yapılmadan muayeneye gidilmelidir. Banyo yapmak, giysileri değiştirmek gibi davranışlar saldırganın ve suçun belirlenmesinde yardımcı olabilecek ipucu ve kanıtların yok olmasına yol açabilir. Deliller için ilk 72 saat çok önemlidir.**
- **Tüm ihmal ve istismar türleri için bildirim yükümlülüğü zorunludur.**

Eğer çocuğunuz böyle bir duruma maruz kalmışsa, hem siz hem de çocuğunuz mutlaka uzman yardımı almalıdır.

Unutmayın bu onun suçu değil...

Türk Hukuk Sisteminde Çocuk İstismarına Yönelik Hükümler

Bildirim Yükümlülüğü Çocuk Koruma Kanunu Madde 6

Adli ve idari merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu Aile ve Sosyal Politikalar Genel Müdürlüğü kurumuna bildirmekle yükümlüdür.

Türk Hukuk Sisteminde Çocuk İstismarına Yönelik Hükümler

Bildirim Yükümlülüğü Türk Ceza Kanunu

Madde
278

(1) İşlenmekte olan bir suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişi, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde
279

(1) Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Türk Hukuk Sisteminde Çocuk İstismarına Yönelik Hükümler

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

Madde
225

Alenen cinsel ilişkide bulunan ya da teşhircilik yapan kişi 6 aydan 1 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır

Madde
226

Müstehcen görüntü yazı veya sözleri içeren görüntülerin üretiminde çocukları kullanan kişi 5 yıldan 10 yıla kadar hapis ve 5000 güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

Madde
227

Çocuğu fuhuşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran, bu maksatla tedarik eden veya barındıran ya da çocuğun fuhuşuna aracılık eden kişi 4 yıldan 10 yıla kadar hapis ve 5000 güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

Türk Hukuk Sisteminde Çocuk İstismarına Yönelik Hükümler

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Madde 103

- (1) Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, 8 yıldan 15 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- (2) Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, 16 yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur.

KAYNAKÇA

- 1- Milli Eğitim Bakanlığı Pansiyon Güvenliği
- 2- http://www.cocukhaklari.gov.tr/condocs//kanun_belgeleri/4058.pdf
- 3- http://www.cocukhaklari.gov.tr/tr/content/show/23/birlesmis_milletler_cocuk_haklari_sozlesmesi.html
- 4- http://www.cocukhaklari.gov.tr/condocs//mevzuat/cocuk_haklari_sozlesmesi.pdf
- 5- Child Maltreatment 2007, U.S. Department of Health & Human Services Administration for Children and Families Administration on Children, Youth and Families Children's Bureau. (Online erişim; http://www.acf.hhs.gov/programs/cb/stats_research/index.htm#can)
- 6- Preventing Child Maltreatment: a guide to taking action and generating evidence. World Health Organization and International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect. WHO 2006.
- 7- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Türk ailesinde adolesan sorunları. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1997, Ankara.
- 8- Milli Eğitim Bakanlığı Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Teknik Destek Projesi, Akademik ve Akademik Olmayan Personelin Farkındalık Eğitimi Programı, 2015
- 9- Tıraşçı Y, Gören S. Çocuk istismarı ve ihmali, Dicle Tıp Dergisi.2007; 3 (1):70-74.
- 10- Gilbert R, Widom CS, Browne K, Fergusson D, Webb E, Janson S. Child maltreatment 1. Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. Lancet. 2009; 373: 68–81.
- 11- Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü. İhmal ve İstismarı Önlemeye Yönelik Yaşam Becerileri Kazandırma Eğitimi El Kitabı, 2016, Antalya
- 12- SEYDOOGULARI, UNSAL. S. (2017). 3. ve 4. Sınıf Öğrencilerine Yönelik Geliştirilen Kişisel Güvenlik Farkındalık Eğitim Programının Etkililiğinin Sınanması, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. (Devam ediyor).
- 13- Sağlam, M. ve Çalışkan, Z. (2015). Cinsel İstismar Mağduru Çocuklarla Çalışan Uzmanların Gözünden Mağdur Çocukların Özellikleri, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 4, 2

